

Pravni sadržaj obveza

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Karlović

Katedra za rimsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019./2020.

Obvezna činidba

- Sadržaj

DARE (prijenos vlasništva ili drugog stvarnog prava, npr. obveza prijenesa vlasništva vola)

FACERE (činjenje, nečinjenje, trpljenje, npr. popravak kuće)

PRAESTARE (odgovornost za štetu, npr. odgovarati prilikom zakupa radnje da se ne uništi mlin)

Značajke obvezne činidbe

---

1. Objektivno moguća – pravno i fizički

- inicijalna (početna) nemogućnost – obveza ne nastaje jer „*Impossibilium nulla obligatio est.*”

- naknadna nemogućnost – obveza prestaje ili se izvorna obveza pretvara u odgovornost za naknadu štete ovisno o tome je li dužnik odgovoran

---

2. Pravno dopuštena – činidba nije zabranjena ili nemoralna

---

3. Procjenjiva u novcu – jer svaka presuda u legisakcijskom i formularnom postupku glasi na novac (*condemnatio pecuniaria*)

---

4. Određena ili barem odrediva

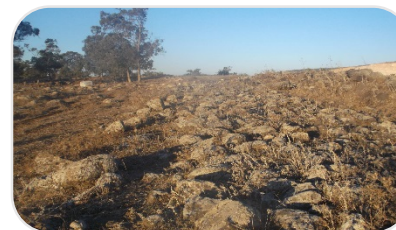
Odredivost činidbe

Generične – *Genus non perit.*

Alternativne obveze –
Duae sive plures res in obligatione, una in solutione.

Facultas alternativa - Una res in obligatione, duae res in solutione. – primjer *laesio enormis* kod kupoprodaje zemljišta

*Iudicia stricti
iuris – dug
na certum -
condictiones*

- *CERTUM – NOVAC*
- *“Si paret Numerium Negidium Aulo Agerio sestertium decem milia dare oportere, iudex Numerium Negidium Aulo Agerio sestertium decem milia condemnato, si non paret, absolvito.”*

- *CERTUM – STVAR*
- *“Si paret Numerium Negidium Aulo Agerio tritica Africa optimi modios centum dare oportere (intentio), quanti ea res est, tantam pecuniam iudex Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato, si non paret, absolvito (condemnatio).” (actio triticaria)*

- Ako se utvrdi da je Numerije Negidije dužan dati 10.000 sestercija Aulu Ageriju, neka sudac osudi Numerija Negidija na platež 10.000 sestercija, a ako se ne utvrdi, neka ga oslobodi.

- Ako se utvrdi da je Numerije Negidije dužan dati 100 modija najboljeg afričkog žita Aulu Ageriju, koliko to vrijedi, neka sudac osudi Numerija Negidija na toliki iznos novca, a ako se ne utvrdi, neka ga oslobodi.

Iudicia stricti iuris - incertum

---

incertum (dugovanje, opseg duga)

“Quod Aulus Agerius de Numerio Negidio incertum stipulatus est, quidquid ob eam rem Numerium Negidium Aulo Agerio dare facere oportet, eius iudex Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato, si non paret absolvito.”

„Što je Numerije Negidije neodređeno (treba opisati predmet činidbe) obećao stipulacijom Aulu Ageriju, što (koliko) god u vezi te stvari (predmeta obveze) je Numerije Negidije dužan dati ili učiniti, na to neka sudac osudi Numerija Negidija Aulu Ageriju, a ako se ne utvrdi neka ga oslobodi.”

Iudicia bonae fidei

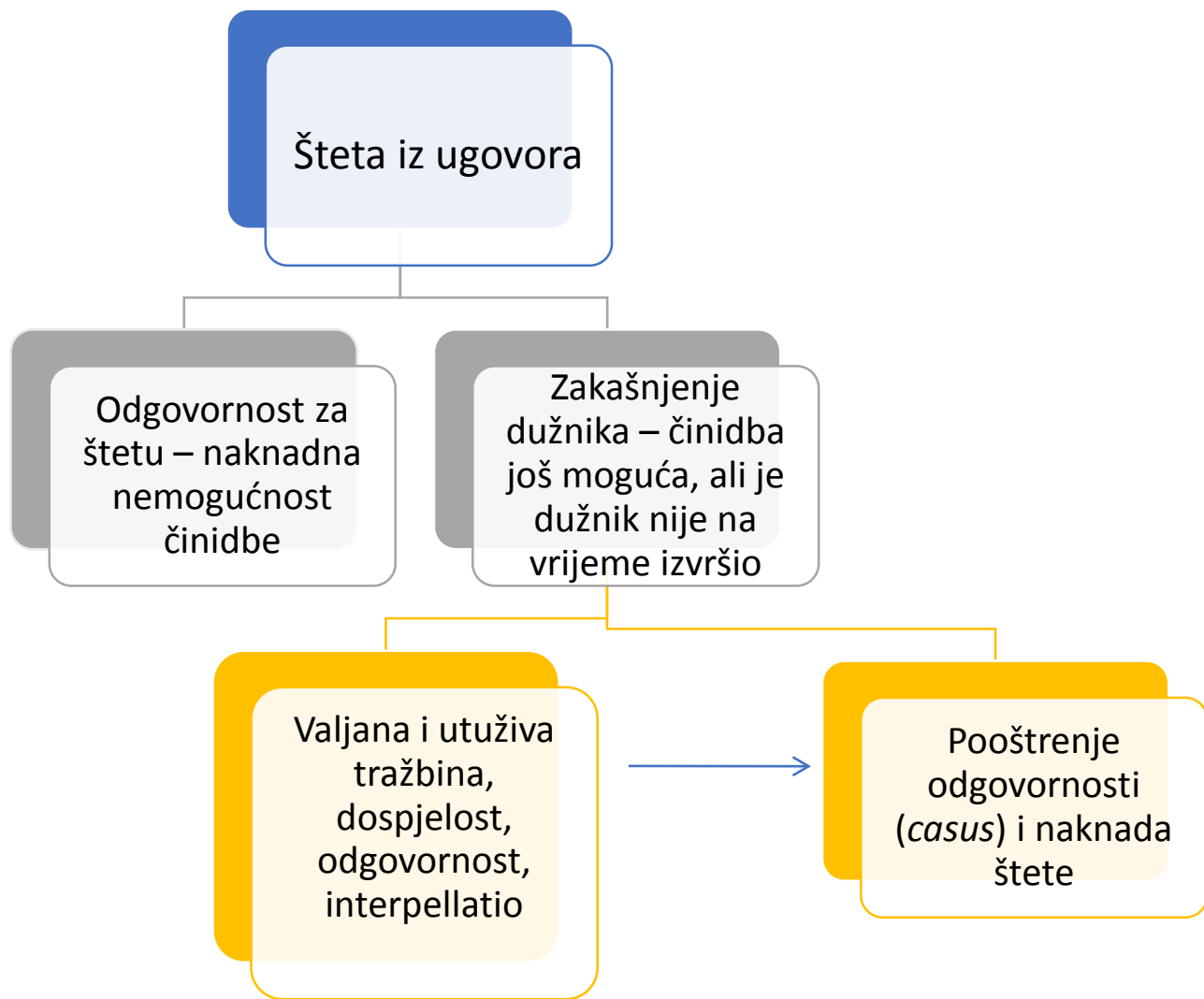
-
- "*Quidquid ob eam rem Numerium Negidium Aulo Agerio dare facere oportet ex fide bona...*".
  - ključno – *quidquid* – što god (koliko god); *ex fide bona* – daje ovlast sudcu da uzme u obzir sve okolnosti ugovora bez obzira što nema posebne *exceptio* u formuli
  - sudac uzima na temelju *bona fides* u razmatranje i *dolus, vis ac metus* te može izvršiti prijeboj
  - formule se razvijaju u kasnije republikansko doba (3.-2.st.pr. Kr.)
  - Prosuđuju se okolnosti i kod sklapanja ugovora i kod ispunjenja obveze

Odgovornost za naknadu štete

- a) ugovorna (šteta nastala uslijed povrede ugovora)
- b) deliktna (nastala izravno uzrokovanjem štete na temelju zakona)

Kontraktna odgovornost za štetu

Naknada štete

Šteta

damnum emergens i lucrum cessans; quanti eius interest – novčani ekvivalent štete

Protupravnost

razlozi isključenja, „*Neminem laedit qui iure suo utitur.*”

I. Aquilia de damno

Kauzalni neksus

izravna i neizravna uzročna veza

Odgovornost

objektivna (kauzalna) i subjektivna (kulpozna) odgovornost

Stupnjevi odgovornosti- krivnja

Dolus – uvijek se odgovara (*Dolus semper praestatur.*); najviši stupanj

Culpa lata – *Culpa lata dolo proxima.*

Culpa levis in abstracto – odgovornost zbog propusta dužne pažnje koju bi trebao primijeniti *dilligens pater familias*

Culpa levis in concreto - odgovornost zbog propusta dužne pažnje koju bi osoba upotrijebila u vlastitim stvarima

Culpa in eligendo – odgovornost za štetu koju prouzroče namještenici, npr. kod ugovora o djelu zaposlenici izvođača radova

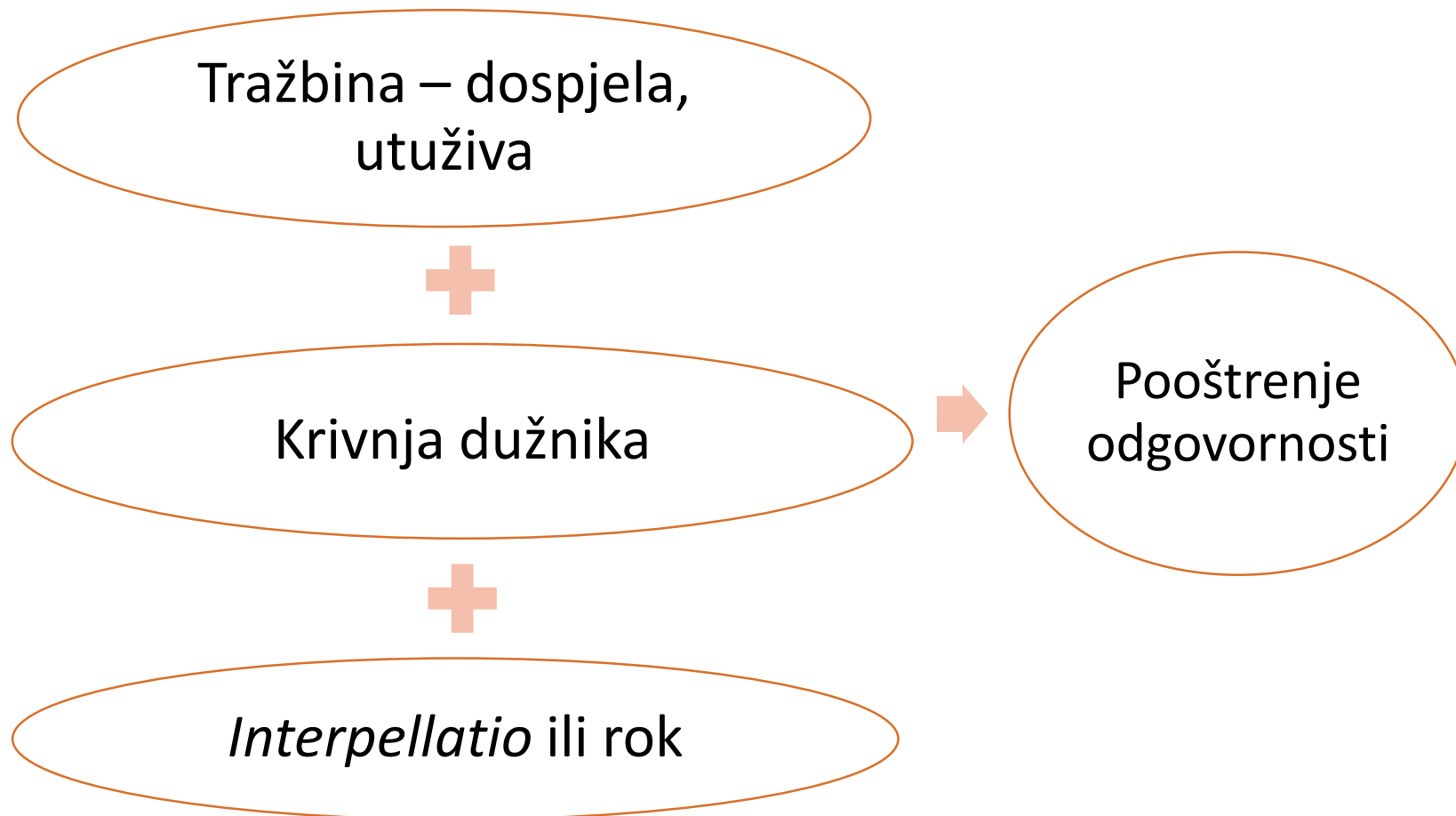
Kustodija - *culpa in custodiendo* – odgovara se za čuvanje stvari i ako šteta nastane slučajem - *casus (casus minores)*; *Casum sentit dominus.*

Vis maior – viša sila; izvanjske okolnosti koje se ne mogu predvidjeti, izbjeći ni otkloniti

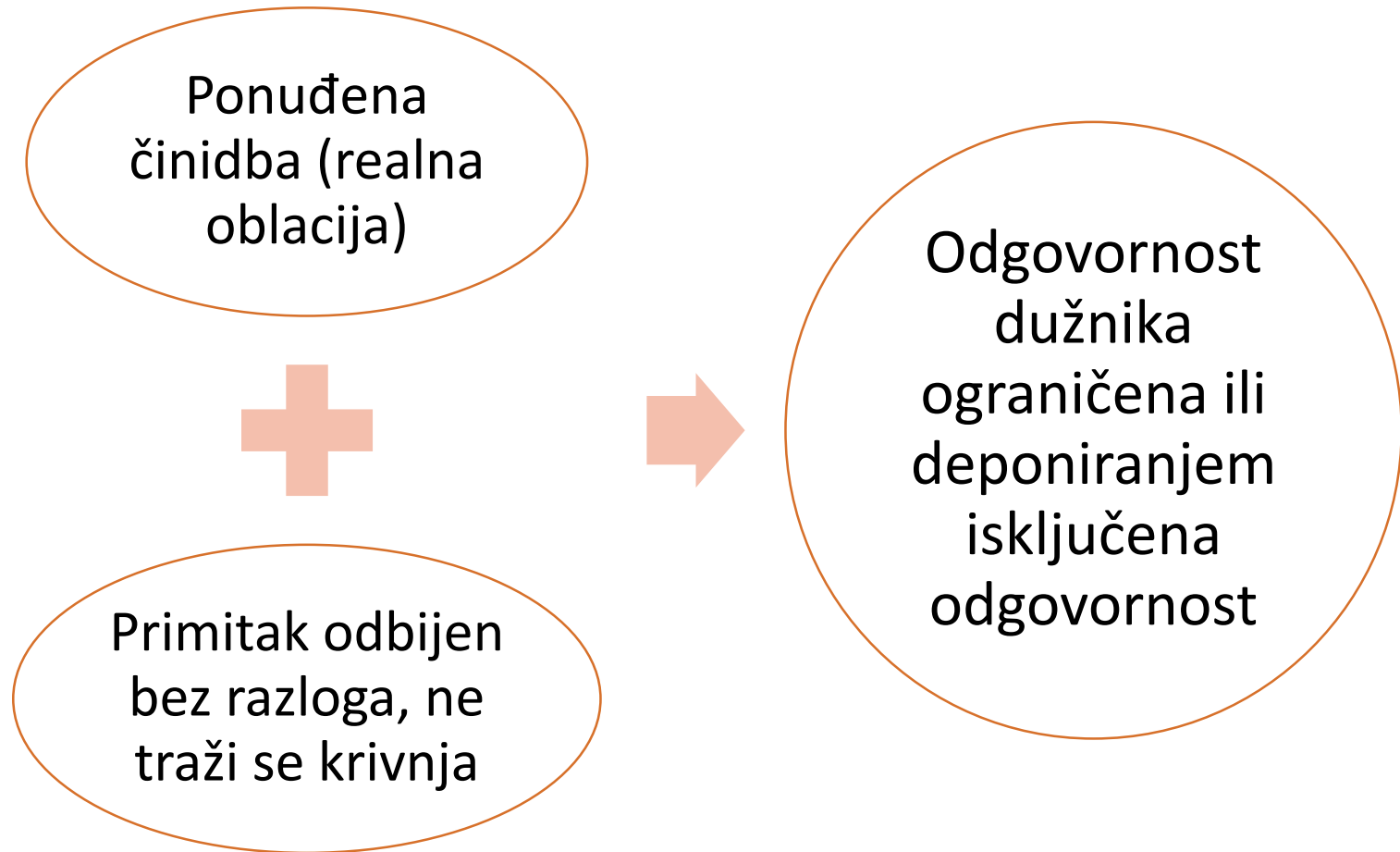
Ugovorna odgovornost

- utilitetni princip – strana koja ima više koristi odgovara strože (*dolus, culpa lata* i *culpa levis in abstracto*, tj. treba dokazati da je šteta nastala bar zato jer druga strana nije primijenila pažnju koju bi primijenio *diligens pater familias*), strana koja nema koristi odgovara blaže (samo *dolus* i *culpa lata*, tj. mora joj se dokazati da je štetu uzrokovala namjerno ili propustom dužne pažnje koju bi primijenio prosječan čovjek)
- D. 50.17.23 (*Ulpianus libro 29 ad Sabinum*) *Contractus quidam dolum malum dumtaxat recipiunt, quidam et dolum et culpam. Dolum tantum: depositum et precarium. Dolum et culpam: mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelae, negotia gesta: in his quidem et diligentiam. Societas et rerum communio et dolum et culpam recipit. Sed haec ita, nisi si quid nominatim convenit (vel plus vel minus) in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit (legem enim contractus dedit), excepto eo, quod Celsus putat non valere, si convenerit, ne dolus praestetur: hoc enim bonae fidei iudicio contrarium est: et ita utimur. Animalium vero casus mortisque, quae sine culpa accidunt, fugae servorum qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum a nullo praestantur.*
- Kod nekih ugovora se uzima u obzir samo *dolus* (namjera, prijevara), a kod nekih i *dolus* i nepažnja (*culpa*). Samo *dolus* kod ostave i prekarija. *Dolus* i nepažnja kod mandata, posudbe, kupoprodaje, primanja zalogu, najma, zatim kod davanja miraza, tutorstva, posloводства bez naloga; kod ovih se odgovara i za (ne)pažnju. Kod ortakluka i zajednice imovine dolazi u obzir i *dolus* i nepažnja. Ipak, na ovaj se način postupa ako nije nešto posebno izričito ugovoreno (bilo više, bilo manje) u pojedinim ugovorima; tu se, naime, treba pridržavati onoga što je u početku ugovoreno (ugovor je zakon među strankama), osim ako se, što Celz misli da ne vrijedi, ugovori da se neće odgovarati za *dolus*: to bi naime bilo suprotno prirodi postupaka *bonae fidei*, te stoga tako i postupamo. Za povrede i smrti životinja, koje se dogode bez krivnje, za bijeg robova koje se uobičajeno ne čuva, za razbojstva, nemire, požare, poplave i napade razbojnika nitko ne odgovara.

Mora debitoris

Mora creditoris

Ugovorna kazna

- Ugovorna kazna – *stipulatio poenae*
  - prava (*Pamphilum dari spondes? Si non dederis centum dari spondes?*) – dvije stipulacije – predmet obveze i kazna
  - neprava (*Si Pamphilum non dederis, centum dari spondes?*) – jedna stipulacija – samo kazna
- ugovara se kako bi se izbjeglo posebno dokazivanje pretpostavaka odgovornosti za štetu i visine štete
- Just. Inst. 3.15.7 *Non solum res in stipulatum deduci possunt, sed etiam facta: ut si stipulemur fieri aliquid vel non fieri. Et in huiusmodi stipulationibus optimum erit poenam subiicere, ne quantitas stipulationis in incerto sit ac necesse sit actori probare, quid eius intersit. Itaque si quis ut fiat aliquid stipuletur, ita adiici poena debet: „si ita factum non erit, tum poenae nomine decem aureos dare spondes?“ Sed si quaedam fieri, quaedam non fieri una eademque conceptione stipuletur, clausula erit huiusmodi adiicienda: „si adversus ea factum erit, sive quid ita factum non erit, tunc poenae nomine decem aureos dare spondes?“*
- Ne samo stvari već i djela mogu biti predmetom stipulacije (ugovora), kao kada se obvezujemo stipulacijom da se nešto učini ili ne učini. Kod ovakve vrste stipulacija najbolje je dodati ugovornu kaznu, da visina obveze ne bi bila neizvjesna i da ne bi tužitelj morao dokazivati koliku je štetu pretrpio. Stoga, ako se netko obvezuje stipulacijom da će nešto učiniti, odredbu o kazni ovako mora dodati: „Ako tako ne bude učinjeno, obećavaš li da ćeš tada na ime kazne dati deset zlatnika?“ Ali i u slučaju kada se u jednom ugovoru stipulira da će se nešto učiniti, a nešto neće učiniti, odredba će se dodati na ovaj način: „Ako bude nešto suprotno ovome učinjeno, ili ako ne bude tako učinjeno, obećavaš li da ćeš tada na ime kazne dati deset zlatnika?“

Kamate

- kamate (*usurae*) – naknada u stvarima iste vrste koja se daje za korištenje određene glavnice (novac ili druge generičke stvari)
  - ako nisu ugovorene, a duguju se – prema običaju mjesta, regije (*mos regionis*)
  - visina: ZXIIploča (100%), lex Genucia (zabrana), kraj republike *centesima usura* (12%) , Justinijan 6% - 12% za pomorski zajam
  - ne – anatocizam – „*Usurae usurarum non potest.*”
  - ne - *ultra duplum*
-
- D. 6.1.62pr. (Papinianus libro 6 quaestionum) *Usura non natura pervenit, sed iure percipitur.*
(Kamate ne nastaju po samoj prirodi, već se ubiru (stječu) na temelju prava.)
  - D. 22.1.44 (Modestinus libro 10 pandectarum) *Poenam pro usuris stipulari nemo supra modum usurarum licitum potest.*
(Nitko ne može stipulirati kaznu umjesto kamata iznad pravno dopuštene visine kamata.)

Hvala na pozornosti!

tomislav.karlovic@pravo.hr

